

оптимізація міжособистісного спілкування учнів за рахунок усвідомлення необхідності розвитку в них здатності поважати себе, розуміти власну особистість (рефлексивність); стійкості до зовнішніх негативних впливів (емоційної стабільності); врахування аксіологічної складової в змісті людинознавства, культивування усвідомлення цінності іншої людини, формування позитивного образу іншого й активізацію його сприйняття: розвиток у вихованців емпатії та асертивності); удосконалено методичні підходи до розв'язання поставленої проблеми. Важливу роль відведено суб'єкт-суб'єктній взаємодії, колективній творчій діяльності, гуманізації партнерських взаємовідносин, розробленню науково-методичного забезпечення, змісту, форм, методів і засобів виховної роботи. Обґрунтовано, розроблено, апробовано та впроваджено нові виховні технології, форми й методи. Аналіз виявленої динаміки у вихованні ціннісного ставлення до людини у школярів різних вікових категорій засвідчує ефективність авторської технології. На всіх етапах експерименту у ціннісній структурі особистості за когнітивним, мотиваційним, операційно-результативним критеріями були зафіксовані позитивні зрушення в засвоєнні базових гуманістичних цінностей, що знаходило свій вияв у реальній поведінці вихованців, проявах ціннісного ставлення до людини.

Список використаних джерел

- 1.Столяренко О. В., Столяренко О. В. Виховання культури толерантних взаємин у студентської молоді. ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 248 с.
- 2.Столяренко О. В. Взаємодія університету, стейкхолдерів і закладів освіти у розробці моделі школи як відкритої системи / Л. С. Вишивана, О. В. Столяренко, О. В. Столяренко // Особистісно-професійний розвиток учителя: погляди стейкхолдерів: монографія/ Упорядники: Акімова О. В., Фрицюк В. А. – Вінниця: ТОВ «Друк», 2020. – 356 с. – С. 79–102.
- 3.Столяренко О. В. Виховання у школярів ціннісного ставлення до людини: теоретичний та методичний аспекти. Кн. 1. Людський вимір: історія, минуле і сучасність. ТОВ «Планер», 2017. 558 с.
- 4.Столяренко О. В. Виховання у школярів ціннісного ставлення до людини: теоретичний та методичний аспекти: [Монографія]. Кн. 2. Методологія виховання ціннісного ставлення до людини в учнів загальноосвітньої школи. ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 408 с.

УДК 37.01:159.942:177.9

Товт А.В.,
здобувач вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта»,
ОС «магістр»
Мукачівський державний університет
Горват М.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ

У сучасному суспільстві проблема морального виховання набуває особливої актуальності. Соціально-економічні та політичні зміни в нашій країні спричинило за собою зміни в сфері моральних цінностей людини. Дорослішання і розвиток сучасних дітей відбувається під впливом негативних тенденцій: книги пішли на другий план, їх місце зайняв екран телевізора і комп'ютера. Персонажі казок, герої мультфільмів, які дивляться сучасні школярі, не завжди відрізняються моральною чистотою і високою духовністю. Матеріальні цінності в багатьох сім'ях підносяться над духовно-моральними, спотворюються уявлення про моральні якості особистості, моральні норми, такі як, патріотизм, повага до старших, відповідальність, справедливість, чуйність і доброта, милосердя і великодушність.

Справедливість належить до тих категорій, що активно використовуються у повсякденній взаємодії людини та є найелементарнішою потребою, властивою індивіду незалежно від того, де він перебуває. Однак проблема справедливості ще не була предметом спеціального психолого-педагогічного дослідження, здебільшого вчені розглядали тільки окремі складові цієї загальнолюдської морально-духовної цінності.

Справедливість – феномен конкретно-історичний. Протягом усієї історії людства уявлення про справедливість змінювалися відповідно до світогляду, цінностей, поглядів та вірувань людей.

Справедливість як духовно-моральну цінність особистості, форму міжособистісних відносин досліджує І. Бех. Під справедливістю вчений розуміє вид міжособистісної взаємодії, що ґрунтується винятково на значущості справ (чи поведінки) суб'єктів взаємодії [2, с. 5–6].

Автор, насамперед, звертає увагу на тісний зв'язок справедливості із самооцінкою індивіда і зазначає, що вихованець прагне, щоб його оцінювали не лише за формальними (зовнішніми) параметрами, а й за мотивами певних дій, психологічним станом, у якому він перебуває. Інакше кажучи, справедливою можна назвати людину, здатну зрозуміти і правильно оцінити нас [1, с. 66].

Важливе значення мають визначені вченим якісні характеристики несправедливої людини: брак здатності розуміти інших, об'єктивно оцінювати їх якості, упередженість щодо інших людей.

Він також розробив типології несправедливості як міжособистісне ставлення в системах «вихованець – вихованець» та «педагог – вихованець». У системі «вихованець-вихованець»:

1. Елементарно свідомо:

а) мстива – учень мстить за завдану колись образу, грубість;

б) корислива – спеціально незаслужена позитивна оцінка, щоб не втратити приятельських стосунків чи допомоги, співчуття, підтримки тощо;

в) почуттєво глузувальна – прояв прихильності чи якогось іншого позитивного почуття до іншої людини, а та у відповідь насміхається, глузує, ображає за це;

г) незаслужено підозрювальна – безпідставно підозрює іншу людину в тому, чого вона не скоїла;

д) незаслужено докорювальна – незаслужене дорікання іншому;

е) почуттєво пригнічувальна – прояв добрих, дружніх почуттів до іншого, а у відповідь – їх придушення.

2. Самостверджувальна – у своїх жартах учень звинувачує іншого у поганому вчинку, у відповідь – образа.

3. Конформістська – оцінювання іншого відповідно до оцінки педагога чи авторитетного товариша.

4. Некомпетентна – оцінювання іншого без глибокого знання його можливостей, інтересу, психічних станів.

5. Гіперпохвальна – завищене оцінювання іншого через емоційну нестриманість, запальність.

6. Емоційно-ситуативна – орієнтація на актуалізовані почуття до іншого.

У системі “педагог-вихованець”:

1. Свідомо (різновиди: свідомо мстива, свідомо злопам'ятна, свідомо корислива) – характеризує низьке почуття совісті педагога.

2. Імпульсивна – характерна для емоційно нестриманого педагога.

3. Некомпетентна – завищені вимоги до вихованця, що є результатом не бачення й недооцінки його успіхів.

4. Стереотипно-утверджувальна – підозрілий, самовпевнений педагог орієнтується лише на свою проникливість.

5. Гіперпохвальна – «сліпе» обожнювання особи, яка не заслуговує на це.

6. Емоційно-ситуативна – виникає під впливом негативних асоціацій до вихованця [1, с. 68 – 71].

Діяльність педагога щодо формування у вихованця почуття справедливості передбачає: встановлення тісних, довірчих і добросердечних відносин між педагогом і вихованцями; культивування особистісного спілкування; виховання переконання; віру у вихованця, довіру

до нього; індивідуальний підхід до вихованця. Подолання несправедливості має виступати одним із головних завдань педагога.

Розгляд справедливості особистості з позиції різних підходів до розуміння її природи і сутності дає змогу виявити різноманітні аспекти її вивчення. Справедливість розглядається вченими як соціально-моральна категорія, важливий регулятор ціннісно-сміслових ідей та уявлень особистості, її міжособистісних взаємин. Дослідники акцентують увагу на таких особливостях справедливості як:

- а) зовнішній порядок, необхідний закон, що діє на всіх рівнях;
- б) об'єктивність, природна або божественна основа світу;
- в) потреба людини, вираження її людської суті, моральне почуття, моральна якість, добротність;
- г) як мета та спосіб її здійснення, як ідеал та цінність.

За результатами проведеного нами теоретичного аналізу можна стверджувати, що у свідомості людей міцно закріплено три якісно різних уявлення про справедливість і несправедливість.

1. Розуміння справедливості як об'єктивного знання. У цьому випадку справедливість є силою, яка байдужа по відношенню до людини.

2. Уявлення про справедливість як про законність, якої необхідно суворо дотримуватися. На наявність цього розуміння вказують асоціації: «рівноправність і рівність», «закон і правосуддя», «чесність і порядність». У цьому випадку справедливість – це сила, яка вимагає від людини певних дій.

3. Розуміння справедливості як надії й милосердя. Свідченням такого розуміння є асоціації: «щастя і мрія», «добре ставлення і допомога іншій людині». Тут справедливість є силою, яка надає допомогу і захист.

Також, на нашу думку, справедливість є вкрай необхідною категорією, що має бути утверджена у нашій державі, зокрема у соціумі, без справедливості не можливе повне становлення та самоствердження всіх членів суспільства. Сама справедливість має стати у державі міцним фундаментом та найпершою з добротностей, на основі якої повинно відбуватися вирішення будь-яких справ.

Сьогодення потребує визнати головною категорією «справедливість», від цього залежить зміст усіх інших моральних цінностей. Час повинен відповісти, чи зміни, які проходять у суспільстві, утверджують справедливість, чи руйнують її.

Держава розкриває зміст свого ставлення до людини через закони та декларовані права. Гуманність і справедливість законів у тому, щоб створити рівні умови найбільш повного самоствердження для всіх членів суспільства й адекватно оцінити якість їх діяльності та їх багатогранну соціальну цінність. Проблема нерівних здібностей знімається створенням рівноправних умов соціального розвитку і відповідних винагород.

Коли держава допускає недооцінку або переоцінку діяльності людей, вона порушує принципи справедливості щодо них, що проявляється в майновому розшаруванні й моральному відчуженні.

Актуальними загальносоціальними завданнями для утвердження справедливості в нашому житті є: створення умов для результативної творчої діяльності, адекватні якості праці, матеріальні заохочування і контроль за ними; послаблення зовнішнього авторитарного тиску на людину, який паралізує ініціативу; побудова таких умов, де б людина залежала безпосередньо від результатів своєї діяльності.

Справедливість не дається, а твориться державними законами, які розумно стримують егоїзм і утверджують солідарність, а також совістю людей, як сумірним знанням про себе. Де немає справедливості – там немає і волі, а де немає волі – там не буде і справедливості. Якщо у світі, у розвинутих державах люди помирають від голоду, то не тому, що ми є залежними від примх погоди або від скупості природи, винна в тому людська несправедливість.

Таким чином, огляд проблеми справедливості у гуманітарних науках дає право зробити

висновок про її багаточисельні історичні модифікації, особливо коли загострюються та стають кризовими революційні етапи розвитку будь-якого суспільства, та викликає до неї природну теоретичну зацікавленість. Складність вивчення справедливості полягає у тому, що розуміння єдиної, а тим паче універсальної й абсолютної справедливості немає навіть у теорії.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 3 кн. / Іван Дмитрович Бех. – К. : Либідь, 2006. – Кн. 3 : Сходження до духовності. – 2006. – 272 с.
2. Бех І. Д. Справедливість-несправедливість у міжособистісних взаєминах / Бех І. Д. // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 1. – С. 6 – 14.
3. Гаряча С. А. Нові орієнтири початкової школи: навч.-метод. посіб. / Гаряча С. А., Добровольська Л. Н. – Черкаси: Видавництво Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників, 2012 – 194 с.

УДК 37.018.3 (477.87)

Черепаня М.Т.,
доктор філософії з педагогічних наук,
асистент кафедри педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет
Бурденюк Я.І.,
здобувач вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта»
ОС «магістр»
Мукачівський державний університет

СОЦІАЛЬНЕ СИРІТСТВО: СУТНІСТЬ ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ

Зміна вектору суспільного розвитку й перехід до ринково-демократичних відносин супроводжує низка суперечностей, результатом яких є зниження рівня матеріального забезпечення населення, різке збільшення захворюваності дітей, поширення соціального сирітства, безпритульності, зростання дитячої злочинності, що вимагає від державних органів управління освітою, педагогічної науки, нових, нестандартних підходів у розв'язанні проблем освіти, оздоровлення, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей, які потребують особливих умов для забезпечення їх розвитку [6, с. 69]. На різних етапах суспільного розвитку в Україні існували групи дітей і підлітків, які потребували державної допомоги і підтримки. У зв'язку з цим державою створювалися особливі заклади суспільного виховання дітей (дитячі притулки, дитячі будинки, дитячі колонії, комуни, загальноосвітні школи-інтернати, санаторні школи-інтернати, школи соціальної реабілітації, гімназії-інтернати, ліцеї-інтернати тощо) [4].

Тема соціального сирітства в різних аспектах висвітлена в роботах науковців: О.Терновець (соціальне сирітство як соціальна проблема і як предмет міждисциплінарного дослідження), І.Галатир, Л.Кальченко (причини виникнення соціального сирітства), О.Коваленко (соціальне сирітство як соціокультурний феномен) та ін.

У контексті нашого дослідження актуальним є поняття «сирітство». У будь-якому суспільстві й будь-якій державі на всіх історичних етапах його розвитку існували й існують діти, які залишаються без піклування батьків. Сирітство – це соціальне явище, що характеризується наявністю дітей, які залишилися без піклування батьків. Історія сирітства, динаміка кількості сиріт, форм піклування про них та ставлення до них – це дзеркало життя суспільства, його політики, економіки, моральності й духовності [1, с. 113]. Дитиною-сиротою є дитина, в якій померли або загинули і батько, і мати чи хтось із них [3, с. 9].

В науковому обігу дедалі частіше зустрічаємо вживання поняття «соціальне сирітство», яке означає «певний стан дитинства, який характеризується тим, що діти при живих батьках, незалежно від офіційно визнаного статусу сім'ї, живуть без необхідної опіки й виховання, без емоційної підтримки та участі з боку своєї родини» [5, с.67].

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>